

duljio se, tada ga opravi polenom iz prijašnjeg cvijeta. Time je posao gotov, postignuta je svrha: cvijet je opraven (a i pčela se »pogostila«).

Kao i u neživoj prirodi, još više se u biologiji očituje i zapaža usmjerenost prema cilju. Eto, opisasmo kako je kaduljin cvijet vrlo svrhovito prilagođen za što lakše i sigurnije oprašivanje pomoću pčela. Slična svrhovitost (svršenost, finalizam, teleologija) zapaža se svugdje u prirodi, samo što je njezin izražaj negdje jače, a negdje slabije uočljiv. Međutim, taj finalizam u prirodi »neki« neće da vide ili o njemu nerado govore, jer bi time indirektno morali priznati i Onoga koji ga je planirao. (»Nevjernici se, kako reče neki prirodoslovac, boje teleologije, jer teleologija vodi k teologiji«).

Jest, teorijom selekcije najrazumnije razjašnjavamo razne prilagodbe kod organizama (kao što je i kod već spomenutog slučaja kaduljina cvijeta). U borbi za opstanak bolje prilagođeni oblici bolje su se održali, te daljnim usavršavanjem dotičnog svojstva sve više rasprostranjivali, dok su slabije prilagođeni suparnici u konkurenciji slabili i propadali, dok najposlije nisu eliminirani. Kako vidimo, ta Darwinova teorija selekcije kao glavni faktor evolucije vrlo plauzibilna, a zasniva se na postavkama uzročnosti. Međutim, ta »kauzalnost ne isključuje (kako bi neki htjeli) finalnost«. Naprotiv, moramo zaključiti da se i kauzalnost i finalizam kompletiraju. Jest, u prirodi postoje determinizirana zbivanja, ali zar ujedno ne zapažamo da su ti determinizmi suvisli i smisljeni, da imaju usmjerenost prema cilju (teleološko značenje)? Zato moramo zaključiti da »iza tih determinizama prirode stoji neki Veliki Planer, bez čijeg plana ništa ne biva« (J. Weissgerber, *Osnovni zakon svemira*, str. 80).

Kao i mnoge druge pojave u svijetu, evolucijom možemo tumačiti i svrhovitu građu kaduljina cvijeta. Ali na koncu konca (ili, bolje govoreći, na početku početka) moramo priznati Tvorca, Ureditelja i Voditelja prirode. Svijet nije kaos nego kozmos. Evolucija (pravo shvaćena) ne može biti protivna vjeri Evolucijom, dapače, razumnije i prihvatljivije tumačimo razvoj svijeta i života. Ideja evolucije je zapravo kršćanska zamisao. Već je i sv. Augustin govorio da je Bog na početku dao sve živo kao u sjemenkama (»in rationibus seminalibus«), a katolicima Lamarcku i G. de St. Hilaireu nije vjera priječila da zastupaju evolucionizam... Ne postavlja se danas alternativa: stvaranje ili evolucija, nego treba reći stvaranje i evolucija (ili još bolje: stvaranje po evoluciji). U prirodi nema slučajnih događaja. Sve ima svoje opravdanje. Pa ako u biologiji zapažamo tako divne prilagodbe — kao što je slučaj što ga opisasmo kod kaduljina cvijeta — nužno se pitamo koji je taj inženjer po čijim se planovima sav taj proces odvijao. Mi ga pišemo velikim slovom. Teističkim evolucionistima Bog je ne samo finalni nego i tvarni uzrok evolucije. Zakon (koji vlada u prirodi) pretpostavlja Zakonodavca, a red Reditelja. I evolucija pjeva himnu svome Inženjeru.

NEDJELJA U PARIZU

Putne impresije

Dinko Morović

Nedjeljna jutarnja tišina inače burnog i bučnog Pariza djeluje vrlo prijatno i provincijski ugodno raspjevanom tišinom vedrog neba. Kao da je bučni subotnji, noćni život ovog grada toliko izmučio kako same Parižane tako i brojne turiste, pa su se svi povukli, nestali s ulica, zavukli se u siva zdanja i hotelske sobe, tako da samotna jutarnja šetnja bulevarom Raspail u pravcu Luksemburškog perivoja pruža posebno uživanje.

Tek tu i tamo projuri osamljeni automobil ili se susretne starica sa psom na redovitoj jutarnjoj šetnji. Iako je sunce već dosta visoko, grad je još pospan na sveopću radost brojnih vrabaca i golubova koji skakuću tražeći mrvice hrane.

Doduše, otvori se po gdjejkoji bar i čistači već vrše svoj posao prikupljanja bačenih otpadaka kojih u ovom gradu ima na pretek.

Divno nedjeljno jutro bez automobilske ludnice, kao da to nije onaj isti bulevar Saint Michel gdje se sinoć slijevala bujica svjetline u guranju, žamoru i vrtlogu.

Ulazim u crkvu sv. Genoveve, zaštitnice Pariza. Prva jutarnja misa počinje tek u 9 sati, to je vrijeme misa za ovaj grad, kao što je to primjerice za nas u Splitu misa u šest sati ujutro, pa je to misa onih koji su se rano digli, kojih radni dan ima sasvim drugačiji raspored: služavke, čuvarice djece, domaćice, Alžirci, te starije žene i ljudi ispunjavaju crkvene klupe. Ti su ljudi stalozeni, mirni, pobožno slušaju riječi svog abbé-a, skladno pjevaju uz tihu i pomalo sjetnu pratnju orgulja, pričešćuju se gotovo bez iznimke, a nakon mise mnogi razgovaraju u pobožnim prostorijama, pregledavaju novine i časopise; jednostavno se osjeća kao da im se teško rastati od ovog zajedničkog slavlja, ove tihe, ali svečane atmosfere prijateljstva, gdje se ne osjećaju osamljeni. Svećenik sa svakim ponešto progovori, pruža ruke, nekome šalje ohrabrujući smiješak kao možebitnu utjehu. Sve to nenametljivo promatram razgledavajući crkvene umjetnine, vitraže, glavni oltar, ulaz u sakristiju, crkvu.

Strancima, turistima obično se pokazuju crkve Notre Dame, St. Germain des Prés, Saint Sulpice, Sainte Chapelle, Madeleine, Sacre Coeur de Montmartre itd. Turisti obično i nemaju vremena za druge ljepote, manje crkve pojedinih kvartova. Tko ima vremena danas kad žurba života tjera svakoga. Mi smo u vječnom vrtlogu između dužnosti i htijenja, između želja i stvarnosti, imamo svoje svakodnevne običaje, idemo redovito istom briaču, služimo se u istom samoposluživanju, pohađamo istu crkvu i to obično naše četvrti. I to je sasvim prirodno jer se susrećemo s dragim znancima naših ulica. Tako i Parižani kao i mi. Ali stranac ima barem nedjeljom vremena za lutanje, pa se u jednom nedjeljnom danu može mnogo toga vidjeti. Tako i ja. Nakon mise u crkvi sv. Genoveve slučajno sam zavirio u crkvu sv. Ante u blizini Lionskog kolodvora.

Moju pažnju zaokupljaju oglasi o početku vjeronauka za novu školsku godinu, a posebno obavijesti ove župe na za tu svrhu lijepo ukrašenim tablama:

»Postadoše djeca božja po sv. krštenju: Carlos, Thomas, Susana... (itd., nižu se imena i prezimena krštene djece, uz konačnu napomenu):

Pridružujemo se radosti ovih obitelji krštene djece.«

Na drugom oglasu:

»Sjedinili su se pred Bogom u sakramentu ženidbe: René i Danielle, Patrick i Maria, André i Cécile... (itd., nižu se imena uz napomenu):

Možda će im njihova vjera dati snage da svladaju sve životne brige i poteškoće.«

I konačno na jednom oglasu:

Sont retournés à la maison du Père (vratit će se u kuću Oca nebeskog): Jean, Victor, Madeleine, Marcel (itd.). Podari im, Gospode, pokoj vječni.«

Koliko jednostavnosti, a koliko topline u ovim oglasima.

Metro me sad odbacio u sasvim drugi kraj.

Protutnjio je podzemljem od postaje Gare de Lion i tek imena postaje ukazivala su mi gdje se nalazim, sva ta imena osvježavala su po neku uspomenu mojih prijašnjih boravaka u ovom gradu. Jer metro je ujedno izlet u noći iako je vani sunčani dan, izlet kroz podzemlje, jurnjava ispod Seine uz postaje St. Michel, Cité, Chatelet, ili pak nadzemna šetnja iznad bulevara i mostova uz postaje Place d'Italie prema Nation.

Ili ispod zemlje ili nad zemljom, uz prelaze, uz guranje kroz hodnike, iz mraka u svjetlo, iz svjetla u mrak i tako neprestano, u ovom čudnom svijetu, u susretu sa svim rasama, s ljepotama i tragikama ljudskih bića koja prolete uz nas da ih više nikada u životu ne susretnemo. I tako iz te gotovo polsatne podzemne šetnje izlazak na sunčanu stazu ispred same bazilike St. Denis!

Ova gotička ljepotica već stoljećima sjaji svojim posebnim kamenim fantazijama. Udaljena kilometrima od Pariza, ona je postala grobnicom francuskih kraljeva i usko je vezana za čitavu povijest Francuske. Nju danas ne posjećuju oni znatizeljni turisti koji dolaze u Pariz željni bučnih orgijanja Pigalla i dekadentnih ekscesa Montmartra. Potrebno je mnogo sabranosti, kulture, osjećaja za ljepotu da bi se nakon svih zamamnih čari koje pruža grad na Seini našlo vremena da se zađe u prošlost, da se čovjek otrgne od buke pariških ulica, te da smireno provede nekoliko sati u sjeni ove velebne bazilike. Ovdje je upravo stoga mnogo manje turista, što se opaža i po rasporedu pristupa njezinoj skrivenoj ljepoti, jer je vrijeme pregledavanja ograničeno, vezano uz posebne sate. Posjetioci su većinom ljudi koji vole umjetnost i prošlost, koji uživaju satima u promatranju veličanstvenih portala, koji strpljivo slušaju vodiča i nastoje da shvate svu doista kompliciranu prošlost francuske zemlje.

Prema tradiciji Saint Denis bijaše prvi biskup Pariza, koji je za vrijeme Domicijanovog progonstva kršćana bio mučen i pogubljen na brežuljku Montmartreu (Mons Martyrum). Legenda kaže da je neka žena imenom Catula opila vojnike koji su imali nalog da tjelesa pogubljenih bace pa tako i St. Denisa, te uzela tjelesa mučenika i pokopala ih u polju izvan Pariza podignuvši jednostavni spomenik u njihovu čast. I na tom mjestu da je sagrađena prva crkva-nukleus kasnije velike bazilike.

Kao što je to redovito slučaj, i kod ove crkve bilo je pregrađivanja, dograđivanja, rušenja i građenja, a merovinški i karolinški vladari smatrali su je kraljevskom, pa tako i svi Kapetovići sve do Ljudevita XVI.

Crkva je tek 1148. g. počela zadobivati svoj sadašnji oblik a za vrijeme francuske revolucije pretrpjela je i velike štete. Ali, što da ponavljamo povijesne lekcije. Kostiju francuskih kraljeva nema više, prah je raspršen, a ostadoše samo mramorni kipovi da nas sjećaju jednog prohujalog vremena.

Impresivnije od tih ležećih likova prošlih vladarskih veličina djeluje na mene glavni portal. U veličanstvenom položaju stoji Krist kao sudac posljednjeg dana. Ozbiljan, raširenih ruku, kao što su bile raširene na križu, a pod njegovim okriljem smjestili se u prvom redu njegovi apostoli i njegova Majka. Ispod ove kompozicije druga: na znak trublje grobovi se otvaraju i mrtvaci ustaju, a u lukovima iznad Krista čitav splet likova, na desnoj strani blaženi i pravedni, a na lijevoj osuđeni i prokleti, sve se to ispremiješalo u jednom kaotičkom poretku vizije sudnjeg dana. Kamen je jednostavno oživio, likovi su iako nešto istrošeni od vremenskih neprilika, još uvijek impresivni. To su smirena lica pravednika koji stoje pod okriljem Kristovim, neki sa sklopljenim ili prekriženim rukama, pogleda smjernog, oborenog, kao da se ne usuđuju gledati lice onoga koji je došao suditi živim i mrtvima. Jedino jedno lice, prvo s desna, Kristova Majka stoji u nešto drugačijem položaju i gleda u svog Sina. Ona to može, iako je umjetnik i nju dao isto tako u poniznom položaju.

Mnogo bih mogao pisati o ovoj bazilici, ali to bi već bilo prepričavanje iz povijesti umjetnosti, a to nije svrha ovih trenutačnih zapisa.

Vraćajući se u kasno poslijepodne ponovno u središte grada ulazim u Notre-Dame.

Daje se nedjeljni poslijepodnevni koncert na orguljama.

Veličanstvena katedrala u polutama, dupkom puna.

Orgulje bruje, velebna bujica zvukova ispunjava crkvu, a posjetioci sklopljenih očiju slušaju i uživaju. Tako to traje čitav sat. A kada prestane taj slap tonova, kada se crkva rasvijetli i kada se sa glasnogovornika začuje obavijest

da će sada u 18 i 30 sati započeti misa, velika većina tih slušatelja napušta katedralu. Stojim do jednog kamenog stupa i gledam taj svijet što odlazi i obuhvaća me čudna tuga. Zar je naša vjera samo puka forma? Zar ovi ljudi što su s uživanjem slušali lijepe melodije nisu u stanju žrtvovati još pola sata i prisustvovati oltarskoj žrtvi? Doduše, ostalo je svijeta, ali niti treći dio one mase koja je prije desetak minuta ispunila crkvu do posljednjeg mjesta. Možda ipak sudim nepravedno, možda su mnogi još jutros bili na nedjeljnoj misi. Možda...

NOVE KNJIGE

GODINA VELIKOGA ZAVJETA. HRVATSKI KRŠĆANSKI JUBILEJI. SPO-MEN-KNJIGA. Izd. Crkva u svijetu — Svetište Gospe od Otoka, Split, 1977. Cijena 250 din. Narudžbe: Crkva u svijetu, Zrinjsko-frankopanska 14, 58000 Split.

Tomislav Šagi-Bunić: POVIJEST KRŠĆANSKE LITERATURE I, Patrologija od početka do sv. Ireneja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977. Cijena 400 din. Narudžbe: Kršćanska sadašnjost, Marulićev trg 14, 41000 Zagreb.

FRANJO MEĐU HRVATIMA, zbornik radova franjevačkih zajednica prigodom 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga, Zagreb, 1976. Cijena: broširano 100 din, tvrdi uvez sa zlatotiskom i ovitkom 200 din. Narudžbe: Marko Babić, Vrbanićeva 35, Zagreb — ili: Hrvatinić, Jurišić, Jonića 3, 58230 Sinj.

Sv. Ivan od Križa: ŽIVI PLAMEN LJUBAVI, (preveo prof. o. Andrija Bonifačić), Symposion, Split, 1977. Cijena 80 i (uvezano) 100 din. Narudžbe: Samostan sv. Klare, Končareva 29, Split.

Mirko Validžić: IZABRANE PJESME, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1976. Cijena 60 din. Narudžbe: HKD sv. Ćirila i Metoda, Trg kralja Tomislava 21, Zagreb. Kod autora (Vramčeva 12/II, Zagreb) mogu se dobiti još neka od njegovih zbirki: PORRETI, POVELJA KRVI I NEMIRA, NA IVERJU IME MOJE PIŠE, S MOJIH STRNIŠTA — po cijeni od 30 din svaka zbirka.

Dinko Bilić-Tusun: DAROVI SRCA (pjesme), HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1977. Narudžbe: HKD sv. Ćirila i Metoda, Trg kralja Tomislava 21, Zagreb.

Viator: GOSPA DANAŠNJICI — svibanjske refleksije, Zagreb, 1977. Cijena 45 din. Narudžbe: Salezijanski vjesnik, Vlaška 36/I, 41000 Zagreb.

NOVI ŽIVOT U DUHU (preveo don Božidar Medvid), Župski ured Jelsa na o. Hvaru, 1977. Narudžbe: Don Božidar Medvid, 58465 Jelsa.

Velimir Valjan: MORALNI ZAKON SITUACIJE U PERSPEKTIVAMA II. VATIKANSKOG KONCILIA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977. Cijena 80 din. Narudžbe: Kršćanska sadašnjost, Marulićev trg 14, Zagreb.

OBAVIJEST

Naš Karitas u Zagrebu svima slijepima koji znaju čitati pismo za slijepe može besplatno isporučiti skraćenu Bibliju pisanu pismom za slijepe. Biblija je pisana za hrvatsko jezično područje.

Molimo sve naše prijatelje i čitatelje da upozore slijepe koji znaju čitati i da im naruče Bibliju kod našeg Karitasa u Zagrebu: KARITAS, Kaptol 3I, 41000 Zagreb.

Hvala!